

Янко Рамач

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

УДК 070(=161.2)(497.1)“1924/1930“

Оригинални научни рад

ПЕРША ФАЗА ВИДАВАНЯ РУСКИХ НОВИНОХ (1924-1930)*

Руске народне просвітне дружтво, основане 1919. року, 1924. року почало видавац як свой орган тижньово новини – *Руски новини*, перши новини на языку Руснацох у Южнай Угорскай/Югославиї. Од початку Руске народне просвітне дружтво мало фінансийни почежкосци у видаваню *Руских новинох*, а на початку швєтовей економскай кризи тоти проблеми почали загрожовац їх видаванс. На самим концу 1930. року видаванс новинох на кратки час було претаргнуте.

Ключни слова: Руснаци у Кральовини СГС/Югославиї, Руске народне просвітне дружтво, Руски новини.

По революциї 1848/1849. року у Бечу почали виходзиц новини за Русинох Габзбургской монархії. Тоти новини почали сциговац и медзи Руснацох у Бачки и Сриме, а 1851. и 1852. року у ніх обявени кратки прилоги о Руснацох у ”Сербской Войводини”. Од 70-их роках XIX вика Руснаци у Бачки и Сриме почали масовнейше набавяц и читац новини и часописи Русинох у Угорской, а вец и новини и часописи Русинох/Українцох Галичини и Буковини.

Перше озбильне намагане почац видавац тижнього або двотижньово новини на языку Руснацох у Южнай Угорскай представя апел Дюри Биндаса, грекокатоліцького пароха у Дюрдьове, и адвокатского кандидата Михайла Гайнала.¹ Апел бул адресованы на тедишину руску интелигенцию з намиру же бы бы од початку 1914. року почало ”малу новинку на руским бачванским языку видавац.” Нажаль, тот план теди не бы был реализованы пре веций причини, але идея осталася жива и чекало бые вигоднейши обставини (Рамач, 2007: 446).

У приихтующих акцийах за сноване Руского народного просвітного дружтва (далей: РНПД) 1918/1919. року указаное на потребу и значене за Руснацох у Кральовини СГС видаваня новинох на їх власним языку (Рамач,

* ramacjan@eunet.rs

Текст настал як фазни результат роботи на проекту *Војвођански просвітор у концепсії європської історије* (число 177002) Министерства просвіти и науки Републики Сербії.

Обширнейше о висткох и информацийох о Руснацох у Южнай Угорскай, обявених у новинох и и часописох котры у другей половки XIX вика сциговали медзи Руснацох у Бачки и Сриме и Сриме, писали А. Дуличенко (Дуличенко, 1972) и Я. Рамач (Рамач, 2009).

¹ Текст того апелу першираз обявени 1937 року: *Перши рухи за основане Руских Новинох*, Руски новини, 2/1937, 15. януар, 1–2.

2012). На сновательней схадзки РНПД 2. юля 1919. року у Новим Садзе видаване новинах на рускім языку винесене як ёден з приоритетох новооснованого дружтва. Дюра Біндас у своім реферату наглашус: ”кед ше сами ныне остараеме о свою просвіту (школи, књышки, новинки) – заостаньеме за кождым народом, бо зме от каждого меньши у числе своім” (Біндас, 1921: 4). У другім параграфу *Правилох РНПД* стої же його ціль: ”видавац и шириц популярным рускім языком написані књышки и брошири набожного, поучного и забавного содерянія та видавац рускі народни новини” (*Правила*, 1921: 8).

Такой по своім снованю РНПД почало робіц на реалізації даєдних у *Правилох предвидзених акцийох*, але насправди конкретно ше ніч не могло почац робіц док *Правила* не були одобрени.²

На другей Главней схадзки РНПД, отриманей у Р. Керестуре 23. мая 1921. року, подпредсідатель Д. Біндас предложел же би друштво цо скорей набавело власну друкарню. После того предсідатель М. Мудри предложел же би ше по шицких руских валалах почало зберац пренумерантам за будуци руски новини, же би ше голем прибліжно видзело у якім тиражу би ше их могло друковац. Секретар Дружтва о. Юрий Павіч³ винесол звит о предвидзених трошкох за видаvanе новинах, але предложел же би ше и вербаски парох Александр Абодич⁴ и шидски парох Георгий Бесермин⁵ презнали у Вербаше односно у Шидзе, чи би тамтейши друкарні мали можлівосц друковац руски новини (*Записник*, 1922: 2). Зоз того ше видзі же ідея о купованню власнай друкарні прилапена, але одлучене же би ше новини почали видавац цо скорей, не чекаюци же би ше купело власну друкарню.

Очиглядне же приихтованя за видаvanе власнай новинки напредовалі, бо крижевски владика Дионізій Няраді у януаре 1922. року писал М. Мудрому же кед ше сце такой почац видавац новини, най редакцию превежнє керестурски капелан Ю. Павіч и най шицко догвари з друкарню у Вербаше, а А. Абодич най превежнє коло писаня и коректуру. Владика обещал же будзе туту акцию потримовац и материялно кельо лем годзен.⁶ После такей потримовкі владики Д. Нярадія руководство РНПД могло преberац дальши крочай у реализованю видаvanя новинах. Управни одбор РНПД одлучел же би ше од 1. мая 1922. року почали видавац *Рускі новини*, а за редактора

² Правила РНПД одобrelо Миністерство нукашніх ділох Кральовини СГС у Београду 10. юния 1920. року, з числом 2983/1920 (*Правила*, 1921: 12).

³ Юрий (Дјуро) Павіч (1890–1963), грекокатоліцki священік Крижевскай епархії. Службовал як капелан у Коцуре (1915–1917) и у Рускім Керестуре (1917–1924), а вец як парох у Новим Садзе (1924–1942). После того одходзі до Загребу.

⁴ Александр Абодич (1861–1948) – грекокатоліцki священік Крижевскай епархії. Од 1902–1933. року парох у Вербаше, а од 1933–1942. року парох у Коцуре. Умар у Коцуре 1948. року.

⁵ Георгій (Дюра) Бесермін (1881–1949) – грекокатоліцki священік Крижевскай епархії. Од 1917–1949. року бул парох у Шидзе.

⁶ Архів парохії Рускі Керестур (далей: АПРК), 40/1922 – писмо крижевскаго владики Д. Нярадія керестурскому парохові М. Мудрому, Загреб, 31. януара 1922. року. Писмо писане з латыніцу, на горватским языку.

одредзени Ю. Павич. Дружтво дostaло дошлебодзен€ од жупанийских власцах (ч. 5032 од 23. марта 1922. року), але не найдзена друкарня котра бы могла друковац по руски. Прето заключене же першне треба обезпечиц власну друкарню, а веc почац видавац новини (Павич, 1923: 168–169). Гоч на початку рока випатрало же ше руски новини почню видавац у друкарні у Вербаше, tot план не бул реализованы. Нажаль, не познате чи ёдина причина була тата же друкарня не мала одвітуюци кирилски руски букви, чи можебудз було и други причини.

Кед препаднул план же би ше *Руски новини* друковало у Вербаше, почalo глядане можлівосci же би ше вони друковали у Шидзе, o чим шведоча писма Ілька Крайцара, студента права, Д. Біндасові з 1922. року (Міз, 1969: 263–266). У писме од 2. октября 1922. року І. Крайцар предклада Д. Біндасові же би вон, кед би ше новини друковали у Шидзе, могол превжац должностносць редактора. Ту Крайцар наводзи же од управителя друкарні "Право народа" у Шидзе достал одвіт же би друкарня могла друковац руски новини и предрахунок же би тираж од 1.000 прикладнікі коштал коло 2.500 коруні. Тата друкарня мала потребни кирилски руски букви, але управитель такой спозорел же би пре язик було проблеми у складаню, бо нет складача Руснака. Прето би друковане було дакус драгше, та мож раховац же би прикладнік новинох коштал коло 3 коруні. Крайцар модлел Д. Біндаса же би ше РНПД цо скорей вияшнело чи жада почац видавац новини у Шидзе од 1. януара 1923. року (Міз, 1969: 263–264). После того І. Крайцар ище у двох писмох Д. Біндасові у октобру 1922. року спомина о видаваню руских новинох у Шидзе, и, понеже не достал конкретни одвіт, зрозумел же РНПД не прилапюс туту варіянту. Нажаль, не зачуваны писма Д. Біндаса І. Крайцарові, ані не познате яке було становиско руководства РНПД о можлівосci друкования новинох у Шидзе. У Руским календаре за 1923. рок Мафтей Вінай обявел кратку статю "Потреба и важносць новинок", у котрой указуе яке вельке значене и улогу можу мац новини за народ и його дружтвени и привредни живот, и поволує шицких, поготов маєтнейших, же би даровали до фонду котри ше вихаснүе на видаване новинох, що принесе вельки хасен цалому народу (Вінай, 1923).

У цеку 1923. року не находзиме податки о даяких конкретных акцийах за видаване руских новинох. На Главней схадзки РНПД у Міклошевцах 22. новембра 1923. року предсідатель М. Мудры у отверающей бешеди даскельораз спомина о потреби видаваня руских новинох, але ані у тей бешеди (Мудры, 1924), ані на самей схадзки (Записник, 1924) не винесены о тим даяки конкретни предкладаня або плани.

На початку 1924. року РНПД озбільно плановало купиц друкарню и такой у ней почац друковац. Дюра Біндас у писме М. Мудрому у марцу пише же кед ше наисце сце купиц друкарню та не треба чекац главну схадзку РНПД, бо веc уж будзе позно же би ше у ней по конец рока дацо друковало, але препущуе Мудрому же би вон то ришел: "Поробце як найлепше думаце".

Далей Биндас наводзи же модлел людзох у Коцуре же би давали прилоги за друкарню, але ище ніхто не дал.⁷ Не познате одкаль и котру друкарню РНПД плановало купиц 1924. року, але ю не купело. Випатра же тата о котрой роздумовали не барз одвітовала за потреби РНПД, бо неодлуга после одуставання од куповня Д. Биндас писал М. Мудрому: ”Добре, же сце не купели друкарню, бо гоч яку не вредно.”⁸

На Главней схадзки РНПД, отрыманей у Петровцах 15. октября 1924. року, принесена одлука же би ше у децембру почало видацац *Руски новини* у Новим Садзе и же би редактор бул Ю. Павич. После того 17. новембра отрымана схадзка Управнага одбору у Коцуре, на котрой ше ”докладнейше установел напрям и други опставини у видаваню Рускіх новінох”. Ту наведзены мена трох доброторох, котры даровали до фонду РНПД за *Руски новини* по 1.000 динари: епіскоп Д. Нярады, коцурски новтаруш Владислав Поляк и Михал Рамач з Р. Керестура.⁹ Кед уж на Главней схадзки РНПД була принесена одлука же би ше *Руски новини* почали видацац од децембра 1924. року раз до тижня, владика Д. Нярады писал М. Мудрому же не совітуе видацац новини тижньово, бо видзел же у Пряшове у Чехославацкай, дзе тэди окончавал должносты апостолскага администратора Пряшовскай епархii,¹⁰ чежко ишло видаване новінох за Русинох/Українцах под назыву *Руское слово*,¹¹ гоч вони мали и материялну потримовку з Амерыкі. Владика тримал же *Руски новини* буду предраги кед у предплати буду до рока коштац 100 динари, прето предкладал же би ше их видавало двараз на мешац, та би рочна предплата була 50 динари, ”а по року, кед же будзе предплатнікох, дзвігнуц и ёдно и друге” (видацац их тижньово и дзвігнуц цену – заув. Я. Р.). Владика тримал же ёден редактор новінох муши буц плацени за туту роботу. Обецал же по можлівасци будзе новини и материялно потримовац.¹² Интересантне же и Гавриіл Костельник 1922. року писал Д. Биндасови же би РНПД могло почац видацац новини котры би виходзели двараз на мешац, але у тиражу не веций як 500 прикладнікі (Миз, 1969б: 351). Час укаже же и владика Д. Нярады и Г. Костельник випатра баржей познали Руснацах у Бачки и Сріме як предняки РНПД, гоч не жили медзі німа, и совітовали на початку видаваня новінох буц осторожни и видацац новини у меншым тиражу и не тижнього, але двараз на мешац.

Першее число *Рускіх новінох* вишло у Новим Садзе 4. децембра 1924. року. Друковали ше тижньово, на штирох бокох, а на векши швета и у

⁷ АПРК, без сигнатуры – писмо Дюю Биндаса М. Мудрому, Коцур, 13. марта 1924. року.

⁸ АПРК, 101/1924 – писмо Д. Биндаса М. Мудрому, Коцур, 26. марта 1924. року.

⁹ Краткі звіт о Главней схадзки РНПД у Петровцах 15. октября 1924. року обявлені у першым чишле *Рускіх новінох* 4. децембра 1924. року, бок 4.

¹⁰ Епіскоп Д. Нярады окончавал должносты апостолскага администратора грекокатоліцкай Пряшовскай епархii од 1922–1927 рок. Обширнейше о тым у работі М. Малацка (Малацко, 1995)

¹¹ *Руское слово* – церковны тижньово новини, виходзели у Пряшове (1924–1938) на язичию.

¹² АПРК, 409/1924 – писмо владики Д. Нярады М. Мудрому, Пряшов, 30. октября 1924. року. Писмо писане по рускі, з кирилицу.

окремних нагодах и на вецеј бокох. Друковали ше у Новим Садзе, перше у друкарні "Даничић", а од 15. юния 1928. року по 19. децембер 1930. року у друкарні "Натошевић", кед ше и закончусе перша фаза їх виходзеня. У тим періодзе редактор бул Ю. Павич.

Од початку виходзеня *Руских новинох* было досц почежкосци же би ше заварло финансійну конструкцию, бо предплатнікох не было досц же би ше покрили трошки друкования, а гу тому, велі нешорово плацели предплату. Стретаюци ше з віше векшима финансійними проблемами, руководство РНПД, поготов його предсідатель М. Мудри, гледали способи як звекшац число предплатнікох и навесц постостоящих же би шорово вимірьовали обвязки. Вещені 1925. року М. Мудри ше у мене РНПД у *Руских новинох* обращал гу предплатніком котри нешорово вимірьовали предплату и модлел же би шицки по конец рока вимирели своёй длуства, бо лем так ше новини годни отримац (Мудри, 1925: 2). О истим проблему слово и у уводніку *Руских новинох* у авгуасту 1926. року, котри подпісала редакция новинох (Редакция, 1926: 1). Михайло Мудри ше обращал и гу владикові Д. Нярадийові, паметаюци його обещане дате кед новини починали виходзіц, же у шицким будзе на помоци кельо лем годзен. Владика часто давал прилоги за РНПД и за *Руски новини*,¹³ а кед видзел з якима финансійними проблемами ше РНПД стрета у ўх видаваню, у єдним писме М. Мудрому пише: "Новини ные шму загинуц, гоч як чешко буду исц"?¹⁴ При концу 1926. року владика Д. Няради питал од М. Мудрого финансійни звит о новинох: кельо кошта друковане, кельо администрация и редактор, кельо ест предплатнікох и дзе, же би мал о шицким ясну слику.¹⁵

У уводніку у *Руских новинох* при концу 1926. року владика Д. Няради винесол думане же би ше могло звекшац число предплатнікох на новини и обезпечиц шоровше плацене предплати, кед би ше по валалох односно по руских парохийох лепшне организовало зберане предплати. Вон предкладал же би ше по парохийох выбрало поверенікох – на 12 предплатнікох ёден поверенік, котри би зберал предплату. Поверенік котри од дванац предплатнікох по конец рока позбера рочну предплату доставал би *Руски новини* за пол цени. Тиж так би требало организовац же би кажди предплатнік нашол ище голем ёдного предплатніка. Так би ше число предплатнікох могло звекшац, а обезпечело би ше шоровше вимірьоване предплати.¹⁶

Михайло Мудри ше обращал з писмами и гу другим священіком руских парохийох и модлел их же би ше ангажовали на звекшованю числа пред-

¹³ АПРК, 230/1925 – у писме М. Мудрому Д. Няради пише же дава 1.000 динари за РНПД, або най то будзе як предплата за *Руски новини*. Писмо писане на писацей машинки, з латиницу, по руски, Крижевци 16. юния 1925. року.

¹⁴ АПРК, 43/1926 – писмо Д. Нярадия М. Мудрому, Пряшов, 26. януара 1926. року.

¹⁵ АПРК – писмо владики Д. Нярадия М. Мудрому, Крижевци, 7. децембра 1926. року. Писмо писане по готватски, на писацей машинки, з латиницу.

¹⁶ Текст "Організуйце нашу роботу!" владика Д. Няради писал у Пряшове 17. новембра 1926. року, а обявлені є у *Руских новинох*, 102/1926, 26. новембра, бок 1.

платнікох, же ше постарали же би предплатніки шоровше вимирйовали предплатніцки обовязки, и указовал им же то роби по дагварки з епископом Д. Нярадийом. Тиж так наглашовал же би предплата на *Руски новини* могла буц и нїзша, кед би предплатніки повимирйовали своёй длустства.¹⁷

Дюра Биндас на початку 1926. року тримал же ше *Руски новини* у тим року годни отримац, але у писму М. Мудрому наводзи: ”(...) вони муша баржей прицаговац интерес нашого народа. Пишме до нїх не лем тото цо лем ми тримаме за добре и хасновите, але ше схильме и гу народу па го питайме цо би и вон любел, да ше му пише...”¹⁸ А факт, же не лем же ше число предплатнікох на *Руски новини* не звекшовало, але даєдни и одоказвали дальшу предплату. Неодлуга после того, кед достал список тих цо у Коцуре одказали предплату на новини, Д. Биндас писал М. Мудрому прешвечени же то организавана акция и же будзе гледац шлід, бо ”валалци до єдного одказали, и главни радикални людзе”. И попри того, вон заш лем обецовал же у Коцуре назбера голем сто предплатнікох.¹⁹

РНПД не одуставало од намири купиц власну друкарню, наздаваюци ше же вона годна вельо помогнуц не лем у видаваню новинох, але у целей видавательней діялносци. На початку 1927. року чолни людзе РНПД були патриц якуш друкарню, а после того адвокат Михайло Гайнал ше у писме питал М. Мудрому чи Дружтво заинтересоване купиц ю.²⁰ Випатра же М. Гайнал бул постреднік у дагваркох коло ей купования. Нажаль, не познате о котрой друкарні слово.

Михайло Мудри у децембру 1927. року обявел у *Руских новинах* текст ”До рускей интелигенцii и народу”, у котрим ше обрацел гу шицкей рускей интелигенцii и ”ученшим земледiлцом” же би писали до новинох. Тиж так поволал руску интелигенцию же би 11. януара 1928. року пришла на схадзку до Нового Саду на котрой би ше розправяло о проблемах и о находзеню драги же би ше ожило роботу РНПД и же би ше *Руски новини* вицагли зоз кризи у котрой ше нашли. Замодлел Д. Биндаса, И. Крайцара и М. Виная же би напредок виробели план роботи схадзки и же би ше пририхтало одлуки (Мудри, 1927). Нажаль, планована схадзка, як познейше писане у *Руских новинах*, не була удачна, бо пре вельку материялну кризу на ню ше позбело нєвельке число интелигенцii, а не пришли анi тоти цо мали поднесц реферати.²¹

¹⁷ АПРК, 40/1926 – писмо/окружнiца М. Мудрого священiком на руских парохiйох з молбу же би ше потрудзели позберац предплату на *Руски новини* од служнiкох, бо новини не маю друге жридло приходох. Писмо писане у Р. Керестуре 2. фебруара 1926. року, на писацей машинки, з латиницу по руски; АПРК, 522/1926 – писмо/окружнiца священiком на руских парохiйох. Змист писма подобныя як и предходнога. Писмо писане 9. октября 1926. року у Р. Керестуре, на писацей машинки з латиницу, по горватски.

¹⁸ АПРК, 30/1926 – писмо Д. Биндаса М. Мудрому, Коцур 20. януара 1926. року.

¹⁹ АПРК, 34/1926 – писмо Д. Биндаса М. Мудрому, Коцур, 30. януара 1926. року.

²⁰ АПРК, 53/1927 – писмо Михайла Гайнала М. Мудрому, Жабель 1. фебруара 1927. року.

²¹ Звiт o отриманей схадзки обявленi на *Руских новинах* под насловом ”Схадзка пре . новини”: *Руски новини*, 3/1928, 20. януар, 2.

Од 15. юния 1928. року *Руски новини* ше почали друковац у друкарні "Натошевић" у Новим Садзе. Прето ше Д. Біндас, редактор *Руского календара*,²² питал М. Мудрому у котрой друкарні ше будзе друковац календар за 1929. рок. Відно же Д. Біндасові вецей одвітовало друковане у друкарні "Натошевић", бо наводзи: "там [ми] коректура лёгчайша, а и добре нас служили до тераz".²³

На Главней схадзки РНПД у Коцуле 29. августа 1930. року Д. Біндас поднесол звит о фінансійних проблемах у видаванню *Руских новинох* и наведол же вкупни дluства предплатнікох виноша 63.000 динари, и же ше у такей ситуації новини не годни отримац. После того о. М. Орос предложел же би ше основало фонд з котрого би ше витримовали *Руски новини*. Його предкладане єдногласно прилапене (Записник, 1931), але фонд не был основани.

Под час 1930. року у *Руских новинох* вецейраз опомінані предплатніки дluжнікі же би вимирили свою дluства и зоз тим оможлівіли дальше виходзене новинох. Предсідатель РНПД М. Мудри при концу жнівня у тексту "Читательем Руских новинох" наводзи же ше у двох наиходзящих мешацох по конец рока увидзи чи новини буду виходзіц у 1931. року. Вон модлел же би шицки свідоми члени РНПД гледали нових предплатнікох, и обецовал же кед дluжнікі повіплацую свою дluства, новини годни и далей виходзіц (Мудри, 1930).

Кед уж было очиглядне же *Руски новини* пре вельки дluства предплатнікох вецей не годни виходзіц, владика Д. Няради ище віше верел же их мож виратовац од гашеня и гледал способи як то зробіц. Вон ше образел гу священіком Бачского и Срімского деканату апелуюци же озда кажди священік свідоми яку улогу маю *Руски новини* у національнім и вірським живоце Руснацох, и наглашуюци же би була барз велька чкода кед би од нового 1931. року престали виходзіц. Владика вимагал од священікох же би кажди у своєй парохії нашол поверенікох котри буду кажди мешац зберац предплату.²⁴

При концу 1930. року предсідательство РНПД принесло одлуку же би ше од 1. януара 1931. року дочасно престало видавац *Руски новини*, бо ше дluство предплатнікох дзвігло на коло 40.000 динари, а коло 100 предплатнікі одказали предплату. Редактор новинох Ю. Павич повідоміни о тим 9. децембра, а вон мал о тим повідоміц друкарню и компетентні власци.²⁵

Одлука предсідательства РНПД же би ше од нового 1931. року дочасно престало видавац *Руски новини* несподзівала владику Д. Нярадія, гоч не мож повесць же не бул добре інформовани о глібині фінансійних проблемах у їх видаваню. Вон у писме предсідательству РНПД од 21. децембра висловює як го барз неприємно потресла вистка же новини дочасно преста-

²² РНПД видавало як свою рочну кніжку *Руски календар* (1921–1941).

²³ АПРК, 128/1928 – писмо Д. Біндаса М. Мудрому, Коцуле, 25. фебруара 1928. року.

²⁴ АПРК, 582/1930 – окружніца владику Д. Нярадія священіком Бачского и Срімского деканату, Крижевци, на швєто св. Якова (5. новембра по старим календарем) 1930. року.

²⁵ АПРК, 7125/1930 – писмо М. Мудрого редакторови Ю. Павичови, Р. Керестур, 9. децембра 1930. року.

ваю виходзиц и укорел предсидентство же таку важну одлуку нє шмело саме приношиц, але требало зволац ширшу схадзку на котрой би ше розпартрело тото питане. Владика тримал же би новини требали и далёй виходзиц, та гоч лем на половки формату и за пол цени, або голем два раз на мешац. Наглашовал же барз недобре же новини престали виходзиц, бо кед людзе раз навикню на цудзи и туньши новини, вецей нє буду дзбац за свойо. Владика винесол предкладане же би РНПД замодлело Михайла Фирака, управителя парохії у Пишкуревцах, же би пробовал порушац новини котри би виходзели голем двараз на мешац, а же би го Друштво у тим и материялно потримало.²⁶

Михайло Фирак ше такой после того обрацел гу редакторови *Руских новинах* Ю. Павичови повидомлююци го же владика Д. Няради започал крохаі же би новини предлужели виходзиц и же би ше друковали у Владическай друкарні у Дякове. Понеже тата друкарня нє мала кирилски букви, требало би их дагдзе купиц. Фирак модлел Ю. Павича же би ше презнал чи би ше таки букви могло купиц у друкарньох "Натошевић" або "Даничић" у Н. Садзе, або дагдзе индзей. Тримал же би було найлепшie кед би ше их купело од двух спомнущих друкарньох, бо у ніх були друкованы *Руски новини*, та би ше и у тим поглядзе предлужело континуитет видаваня новинах. Фирак тиж так модлел, кед ище не приявене власцом преставане виходзеня новинах, же би ше то анї не робело ище даскельо днї, бо ест озбильни випатрунки же новини предлужа свой живот з друкованьем у Дякове. Наводзі же би друковане новинах у Дякове коштало коло 400 динари по чишлे.²⁷ Редактор новинах Ю. Павич, знаюци же вон о тих стварох нє може сам одлучовац, такой писмо прешлідзел предсидентьеви РНПД М. Мудрому.²⁸

У медичаше, кед рушела преписка медзи М. Фираком, Ю. Павичом И М. Мудрим о намаганю же би *Руски новини* нє престали виходзиц, односно же би предлужели виходзиц у Дякове под редакцию М. Фирака, владика Д. Няради ше обрацел з окружніцу гу священіком Бачскаго и Срімскаго деканату. Ту вон першэ винесол свойо видзене ситуациі после одлуки предсидентства РНПД же би *Руски новини* од 1. януара 1931. року престали до часно виходзиц. Владика бул одлучни у тим же ше нє шме дошлебодзиц же би новини престали виходзиц и поволал шицких священікох и учительох же би ше уключели до аксій и же би мешачно зберали предплату за новини. Вон верел же ше так назбера голем 500 предплатнікох и же ше обезпечи дальше виходзене новинах и винесол свой цалком нови план як би ше новини убудуце могли видавац. Плановал же би ше купело друкарню и предложел же б новини видавали ч. шестри Служебніцы у Р. Керестуре. По його думаню, то би ше могло посцигнуц, кед би ше голем три "интелигентнейши

²⁶ АПРК, 670/1930 – писмо владики Д. Нярадия Предсидентству РНПД, Загреб, 21. дзецембра 1930. року. Писмо писане на писацей машинкі, з латиницу, по горватски.

²⁷ АПРК – писмо М. Фирака Ю. Павичови, Пишкуревци, 23. дзецембра 1930 року.

²⁸ АПРК – писмо Ю. Павича М. Мудрому, Нови Сад 25. дзецембра 1930. року.

кандидаткинї” после новицията послало до Жовкви²⁹ же би там виучели словоскладацке ремесло и управянє з друкарскими машинами. На концу модлел же би кажди священік добре випитал ситуацию кельо би у його парохії могло буць предплатнікох на новини и же би о тим повидомели М. Фирака котри порихтани пробовац почац видавац *Руски новини* у Пишкуревцах кед би ше назберало голем 500 предплатнікох.³⁰

На понукнuze М. Фирака же би превжал редакцию и видаване *Руских новинох* у Пишкуревцах односно друковане у Дякове, М. Мудри на самим концу 1930. року одвітовал крижевському владикові же Управни одбор РНПД отримал схадзку 30. децембра 1930. року, на котрой принесли заключеня: Предсідательство РНПД 9. децембра 1930. року пре причини котри уж вельораз були виношени и у *Руских новинох* одкасало виходзене новине при компетентных власцах, бо ше то по закону муши зробиць 15 дні скорей як новини престаню виходзиц; главна причина преставаня виходзеня новине то же 300 предплатнікі не плацели предплату за 1930. рок, од тих коло 100 ані за 1929. рок, а 120 и формално одкасали предплату на новини. То очиглядни доказ же ше не годно найсць 400–500 предплатнікох котри би шорохо плацели предплату; Мудри тримал же би людзом у Р. Керестуре було цліво прімаць *Руски новини* з єдного малого валалу у Славонії; наводзел и же РНПД не може вжаць на себе трошок купованя кирилских буквах за друковане новине; не мал ніч процыв же би М. Фирак видавал *Руски новини* на свою руку, у власней режії и на власни ризик, и же би му шыцок заробок з того остал як хонорар; Мудри наводзел же М. Фирак уж штири роки не указовал ніяке интересоване за *Руски новини* и за роботу РНПД, а тераз, кед новини престали виходзиц, вон нараз одлучел же их предлужи видаваць у Пишкуревцах; Мудри у мене РНПД обецтал же будзе даваць 200 динари мешачнє за новини, кед ше буду видаваць у християнским духу и ”у інтенцыюх РНПД”; на концу наглашэнне же РНПД плануе, чым криза прейдзе, знова почац видаваць новини, як було обещане у одпітанню од читачох.³¹

На початку фебруара 1931. року владика Д. Няради ше обращацел з другу окружніцу насловену на священікох руско-українских парохійох, шветовну руско-українску интелигенцию и шыцкіх вірних у вязи видаваня *Руских новинох*. Першое спомнул жалосць веліх же новини престали виходзиц, але тримал же ше так мушело случиць пре велькі заостаткі у предплаті. Медзитим, по веліх молбох же би новини виходзели голем раз у двух тижнях або раз на мешац, и у дагварки з РНПД и бувшим редактором новине, владика наводзі же одлучел же би ше новини знова почали видаваць, же би редакцию превжал М. Фирак, и же би ше друковали у Владическай друкарні

²⁹ У Жовкви у Заходній Україні оо. Василиянс од 1895. року мали друкарню.

³⁰ АПРК, 683/1930 – окружніца владики Д. Нярадія священіком Бачкого и Срімского деканату Крижевской епархії, Крижевци, 27. децембра 1930. року. Окружніца писана на писацей машинкі, з латиницу, на горватским языку.

³¹ АПРК – копія писма М. Мудрого владикові Д. Нярадійові, Р. Керестур, 30. децембра 1930. року. Писане на писацей машинкі, з латиницу, по руски.

у Дякове. Одлучене же би новини почали виходзиц раз до тижня и же би им цена була зменшана з 10 на 5 динари мешачне. У тих новинох мала буц и єдна новосц: же би ше голем єден бок друковало на українским языку, у першим шоре за вирних у Босни и Славонії, же би вони "не остали без духовного єздzenia." Владика поволовал шицких священікох, интелигенцию и вирних же би кажде на свой способ участвовал у ширеню *Руских новинох*.³²

После того ушлідзело нове писмо М. Фирака М. Мудрому, у котрим вон перше наводзи же ше владика Дионизий заложел же би *Руски новини* почали виходзиц под його редакцию. Друковане би мало буц трираз тунше як у Новим Садзе. Рочна предплата ма буц 60 динари, а редакторов хонорар 400 динари. Фирак ше наздавал же ше назбера голем 450–500 предплатнікох и пробовал прешвичиц М. Мудрого же тово порушоване односно предлужоване видаваня новинох не його особне жадане, але же вон то прилапел по владиковим жаданю и нагваряню. На концу висловйовал задовольство же РНПД будзе помагац видаване новинох зоз 200 динари мешачно и модлел же би му М. Мудри послал одобрене од РНПД як видавача за видаване новинох, бо вон формално пред власцами будзе видавач, же би у Дякове могол порушац видаване новинох под истим меном под котрим их видавал Ю. Павич у Н. Садзе. Фирак наглашовал же рахуе на сотрудніцтво М. Мудрого у видаваню новинох и такой го модлел же би послал даяку статю за перше число, бо раховал же новини почню виходзиц коло 20. марта. Обецовал же характер и напрям новинох остане исти. Фирак спомина же владика жада же би ше у новинох єден бок друковало на українским языку, гоч, по його думаню, то не барз добре ришене. На концу Фирак модлел М. Мудрого же би му послал адреси бувших предплатнікох, бо плановал перше число як оглядне послац шицким скорейшим предплатніком.³³ Истого дня М. Фирак послал писмо Ю. Павичови у котрим му угглавним потолковал же роби на тим же би *Руски новини* почали виходзиц у Дякове. З писма ше видзи же вони двоме ище на духовных вежбох у Крижевцох прешлого року бешедовали о можлівосци же би Фирак почал видавац *Руски новини* у Дякове. Теди Ю. Павич обецал М. Фиракови же му, кед ше то случи, будзе посилац до новинох прилоги и статі, на цо го тераз Фирак здогадовал. На концу модлел Ю. Павича же би му написал свой думаня и совити о редакгованю новинох, бо ма у тим шейсцрочне искусство, котре би и йому було барз хасновите.³⁴

Михайло Фирак у писме М. Мудрому выражовал надію же предсідатель РНПД прилапи тово что и владиково жадане, же прилапи и сотрудніцтво у

³² АПРК (сигнатура Архива Крижевской епархії 1450/1931) – окружніца владики Д. Нярадия, Загреб, на швето преношена мощох Йоана Златоустого (9. Фебруар по старим календарем), 1931. року. Окружніца друкована з латиницу, на горватским языку.

³³ АПРК – писмо М. Фирака М. Мудрому, Пишкуревци, 20. фебруара 1931 року. Писмо писане на горватским языку.

³⁴ АПРК, 127/1931 – писмо М. Фирака Ю. Павичови, Пишкуревци, 20. фебруара 1931. року. На другим боку писма Ю. Павич пише М. Мудрому же му посила тово Фираково писмо и пита ше му як ма поступиц у вязи його молбох.

новинох и же будзе на помоци зоз совитами у юх ушорйованю, але не цалком ясне чи наисце так думал, чи уж знал розположене М. Мудрого, та го на таки способ сцел дакус придобиц на свой бок. Медзитим, такой ше указало же М. Мудри барз повредзени же новини маю почац виходзіц под редакцию М. Фирака и практически одбивал свою потримовку и кажде сотрудніцтво. У писме од 24. фебруара одвітовал як перше, же не може дац печац, главу и друге потребне же би ще *Руски новини* видавали у Дякове як предлужене дотедиших *Руских новинох*, прето же их плануе порушац у Београдзе под истим меном чим обставини дошлебодза. Далей наглашовал же цала тата акция коло видаваня *Руских новинох* у Дякове барз нагла и не позната управи РНПД, та воно ані не може материјално одвітовац за тото подняце. Мудри наводзи же РНПД ані по теди материјално не потримовало новини, але же заш лем може давац меншу мешачну субвенцыю. На концу припоминал М. Фиракови же редактор новинох по закону муши бивац у месце дзе ше вони друкую.³⁵

После того писма М. Фиракови не оставало ніч друге лем ше обращиц гу владикови Д. Нярадийови и гледац од нього помоц же би ще нашло виход зоз такей ситуациі, и прешлідзел му остатнє писмо М. Мудрого. Одношэнія владика Д. Няради з М. Мудрим були барз добри, мож повесц приятельски, бо обидвоме були зоз Р. Керестура и добре ше познали од младосци – були ровесніки. Медзитим, у тей ситуациі владика реаговал необчековано енергично и оштро. Перше указовал М. Мудрому же обставини за видаване грекокатоліцких виданьох велью лепши у Горватскай як у Сербії и же у Дякове мож велью тунше друковац новини. Далей спозорйовал Мудрого же не мож плановац видавац *Руски новини* у Београдзе прето же их там не ма хто редаговац, бо по владикови тот, на кого М. Мудри раховал, несигурни за редактора. Мудри очиглядно раховал на младого священіка Янка Будинскаго. Владика наводзи же му просто не было ясно як ше М. Мудри могол так поставиц и тримац як кед би *Руски новини* були його власни, и же одбил дац печац новому редакторови М. Фиракови. Вон бул свидоми же би тоти непорозуменя коло видаваня *Руских новинох* швидко могли висц до явносци, цо би ще претолковало як непорозумене медзи руководством у РНПД, а то би, по владиковим думаню, вихасновали процівнікі РНПД. Прето пробовал змириц М. Мудрого и прешвечовал го же и вон особнے найбаржей за туту опцію же би ще новини видавали у Р. Керестуре, чим то будзе можліве. Медзитим, указовал же не точне же ше почало нашвидко гледац якеш нове ришнене у видаваню новинох, бо ше то роби од децембра. Владика тримал же ше не шме дошлебодзиц же би ще людзе одвікли од новинох и же би место ніх почали брац други, бо вец уж будзе позно врацац их на *Руски новини*.

На концу владика гутори же вон вжал до рукох ствар коло видаваня новинох и же то уж так далеко пошло, же вецей не мож назад. Припознавал

³⁵ АПРК, 128/1931 – копия писма М. Мудрого М. Фиракови, Р. Керестур, 24. фебруара 1931. року. Писмо писане на писацей машинкі, з латыницу, на горватским языку.

М. Мудрому же вон у предходним периодзе найвецей робел на тим же би новини виходзели и модлел го же би з любову предлужел помагац їх виходзене. Владика бул проців того же би новини почали виходзіц под другім іменом, прето же би ше тримало же предходни новини загашени і почали виходзіц цалком другі, а то би мало негативні пошлідки за нові новини. На концу повідомлює М. Мудрого же уж наручени кирилски букви за Вла-дическу друкарню у Дякове.³⁶

Медзітим, і пасля тога писма владики Д. Нярадія М. Мудры му ішё віше пробовал доказовац свой право. У писму од 5. марта 1931. року М. Мудри одвітовал:

”Не ставам нікому на драгу да не видава свой новини, но не можем пущиц з руків авторске право своїх новинох прето же сом явно – писмено дал народу слово же *Руски новини* заш будзем видавац, чим то будзе возможно, а народ ше тога обещаня трима па прето морално сом обязани да попробуем з видаваньом истих.”

Далей Мудри прешвечовал владику Д. Нярадія же ”наш народ і интелигенция” не сцу же би ше редакція *Руских новинох* пренесла до Пишкуревцох, односно до Дякова, о чим ше владика годзен прешвечиц под час канонскай візитатії. Окрем того, наводзел же уж започал кроачай же би ше почало з видаваньом новинох у Београдзе. Отворено писал владикові же о питаню *Руских новинох* ма одлучовац руководство РНПД і доказовал же вон не розбива единство РНПД, бо цале його руководство ма істе становиско як и його предсідатель.³⁷

Пасля тога владика Д. Няраді написал М. Мудрому нове писмо, котре зме, нажаль, не могли пренаісці, але з копії писма М. Мудрого як одвіту на тото владикові писмо дознаваме досці і о змісту владиковіго писма. Мудри пригваря владикові Нярадійові же і вон сам, але і ”другі водітеле Рускай Просвіти” не разумя як ше годни успішно видавац *Руски новини* у Дякове на двох язікох – за автохтоніх Руснацох і за ”придошлих” Українцох, і як такі такі новини буду ратунок і за єдних і за других. Доказовал же Руснаци жиу у цалком іншакіх обставінох, а Українцы маю іншакі язік, потребі і цілі. Прето би кожди конар тей народносці требал мац свой новини. Далей М. Мудри доказовал владикові же не видзі ніякі препреченя же би Я. Будінски як другі керестурски капелан не могол редактовац *Руски новини*, а з другога боку як кед би пригварял владикові пре його становиска у тей стварі зоз словамі: ”І Твоя служносць як Руснака, да нам ідзеш с тим на руку” і одлучно виявівал: ”Не можем ніяк пущиц з руків авторске право”. За М. Фірака гуторел же штири рокі одбивал со-трудзовац у *Руских новинох*, а тэраз нараз надумал превжац редакцыю до

³⁶ АПРК (число Архіва Крижевскай епархіі 1460/1931) – писмо владику Д. Нярадія М. Мудрому, Крижевци, 2. марта 1931. року. Писмо писане на писацей машинкі, з латыніцу, по рускі.

³⁷ АПРК – концепт писма М. Мудрого владикові Д. Нярадійові, Р. Керестур, 5. марта 1931. року.

своїх рукох. Мудри тримал же М. Фирак, кед сце, може видаваць свой новини, але же РНПД за тото не може браць на себе одвичательносц³⁸.

Не познате нам кельо Г. Костельник на початку 1931. року бул упознати о намаганю владики Д. Нярадия же би после преставаня виходзеня *Руских новинох* у Новим Садзе порушал іх виходзене у Дякове. Медзитим, вон у писме Д. Нярадийові 21. януара 1931. року пише: "Жаль ми, же 'Руски новини' престали виходзіц", а после того у писме од 25. марта истога року пише: "Чкода же 'Новини' не виходза. Думам, же будзе їх мож обновиць лём зложнно, бо кед ше разтрещеце, та як то будзе. Шак и так вас там барз мало. То исте и о. Мудрому пишем." (Цап, 2008: 385-386).

Зоз наведзених писмох М. Мудрого владикові Нярадийові и М. Фиракові видно же пре преставане виходзеня *Руских новинох* и пре намагане владики же би вони предлужели виходзіц у Пишкуревцах и друковаць ше у Дякове без правеня длугшай паузи, же би ше не могло повесць же вони престали виходзіц, настало непорозумене медзи владиком Нярадийом и М. Мудрим, котри бул проців планох и акційох владики, але ше намагал доказозаць же вон не заступа особни становиска, але становиска руководства РНПД. Владика Д. Няради бул почесны член РНПД, але формално не бул член його руководства. Медзитим, вон енергично реаговал кед дознал же и формално новини дочасно престали виходзіц. Владика ше ту поставел як глава грекокатоліцкай церкви у державі и роздумовал як о культурно-просвітній и национальній, так исто, або ище вецей и о церковно-релігійній улоги новинох. Формално-правно, вон од М. Мудрого як предпоставени могол вимагаць послушносць у церковных питаньох, гоч ше ту очиглядно не робело лём о церковных питаньох, бо РНПД було цивилне дружтво. Але понеже руководзану улогу у РНПД мали грекокатоліцькі священікі, владика тримал же як предпоставени може вимагаць послушносць священікох и кед ше не роби о чисто церковно-вирских питаньох. Медзитим, кед ше глібше спатра не лем питання коло видаваня *Руских новинох*, але вкупну национальну ситуацию Руснацах и Українцах у Кральовині СГС/Югославії, вец очиглядне же владика мал велько шириши попатрунок и намагал ше и у видаваню *Руских новинох* цеснейше повязаць два види єднай діяспори – Руснацах и Українцах у державі. Тиж так, владика добре разумел же преставане виходзеня *Руских новинох* у рускай явносци укаже пукліні у діялносци РНПД а вироятно же и змоцні віше очигляднейше незадовољство або недовирие велькай часци Руснацах до руководства РНПД та и до діялносци и справованя своїх священікох. Тото недовирие народу до своєй интелигенції мож видзиць и як стан котри тирвал и пред снованьном РНПД, але не мож одрекнунуць же нови дружтвени и политичні обставини у державі, а поготов економска криза, при часци рускай явносци породзовали недовирие и одбойносць гу священству и гу интелигенції котра з нім блізше сотрудзowała. У Коцуре, Вербаше и у даєдних других средоках

³⁸ АПРК – копія писма М. Мудрого владикові Д. Нярадийові, Р. Керестур, 19. марта 1931. року. Писане на писацей машинки з латиницу, по руски.

то ше манифестовало зоз ткв. православним рухом. Медзитим, на тим месце тото комплексне питане не будземе отверац и прето же воно ище у историографии Руснацох у Югославії недостаточно спатрене.

У акції порушована видаваня *Руских новинах* у Дякове на початку 1931. року и познейше очиглядно ше зражовали становиска двох струйох у национальнай ориєнтації чолних людзох и блізших сотруднікох у рамикох РНПД. З єдного боку ту були становиска предсідателя РНПД М. Мудрого, а вон любел наглашовац же то становиска цалей керестурскай интелигенції, же ёст вельки розлики медзи Руснацами у Бачки и Срімі и Українцами котри ше до тих крайох приселели велью познейше, и же просто неможліве же би вони у шицким вёдно діловали, гоч нігда явно не одрекал потребу же би медзисобно сотрудзовали. З другого боку ту були млади священіки М. Фірак и М. Черняк, обидвоме по походзеню Українці з Галичини, котри мали твардейше проукраїнске становиско и тримали же би Руснацы у Югославії требали не лем декларативно виношиц становиско же вони часц українскаго народу, але и конкретно на тим робиц и водзиц одлучнійши акції у напряме подполнейшаго интегрованя тутейших Руснацох до українскай нації. Тиж так, од початку виходзеня *Руских новинах* у Дякове од авгуаста 1931. року віше очигляднейше ше будзе указовац же непорозуменя коло початку видаваня новинах у Дякове одражовали розлики у становисках двох генераційох о основных культурно-просвітніх и національных питаньох Руснацох и Українцох у Югославії: старшай генерації – сновательох РНПД М. Мудрого, Д. Біндаса и других, котри после дзешецрочнай роботи покус вистали од роботи на культурно-просвітнім и національнім полю, и гоч их роки и животни бриги віше баржей прицискали, не барз сцели препущиц руководзацу улогу младшай генерації, гу котрой треба ураховац и студентох и средньошколску младеж, котра од початку 30-іх роках почнє преберац руководзацу улогу у культурно-просвітнім и національнім живоце Руснацох у Югославії и віше яснейше виступац зоз новима становискамі – радикальнейшу або умереншу платформу проукраїнскай ориєнтації, цо уж виходзі звонка теми тей роботи.

ЖРИДЛА И ЛИТЕРАТУРА

Архив парохії у Руским Керестуре (далей: АПРК)

Біндас, Ю. (1921). О пребудзеню бачвано-срімских Русинах. У: Руски календар 1921 (стр. 2–6). Руски Керестур: Руске народне просвітне дружтво.

Вінай, М. (1923). Потреба и важносц новинах. У: Руски календар 1923. (стр. 128–129).

Руски Керестур: Руске народне просвітне дружтво.

Дуличенко, А. (1972). О єдним жридлі у вязі исторії югославянских Руснакох у XVIII и XIX віку. У: Швэтлосц, 2/1972 (стр. 159–166): Нови Сад: Руске слово.

Записник I-го руского народного собрания отриманого 2./VII 1919. року у Новим-Саду (1921). У: Руски календар 1921 (стр. 6–8). Руски Керестур: Руске народне просвітне дружтво.

- Записник II-го главного собрания Русского Народного просветного Друштва у Руским Керестуре дня 23. V. 1921 (1922). У: Руски Календар 1922 (стр. 1–2). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Записник списани на главним засидланию Р.Н.П.Д. з Миклошевцох дня 22. XI 1922. (1924). У: Руски календар 1924 (стр. 178–179). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Записник XI главней рочнай схадзки Р.Н.П.Д. отриманого у Коцуре 29. VIII. 1930. (1931) У: Руски календар 1931 (стр. 187–188). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Маляцко, М. (1995). Преосвященний Владика д-р Діонісій Няраді – апостол і місіонер. У: Богословія, 59/1995 (стр. 147–193). Рим.
- Миз, Р. (1969а). Гу "Хроніки єдного часу" (1). У: Шветлосц 3/1969 (стр. 253–266. Нови Сад: Руске слово.
- Миз, Р. (1969б). Гу "Хроніки єдного часу" (2). У: Шветлосц 4/1969 (стр. 2342–353). Нови Сад: Руске слово.
- Мудри, М. (1925, 8. октобер). На видомосц. У: Руски новини, 45/1925, (стр. 2). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Мудри М. (1927, 9. децембер). До рускей интелигенциі и народу. У: Руски новини, 48/1927 (стр. 3). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Мудри, М. (1930, 31. октобер). Читателем Руских новинох. У: Руски новини, 40/1930 (стр. 2). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Павич, Ю. (1923). Руске Народне Просветне Дружтво у року 1922. У: Руски календар 1923 (стр. 168–170). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Правила "Руского народного просвѣтнаго друштва" у краљевини Сербох, Хорватох и Словенцох (1921). У: Руски календар 1921 (стр. 8–12). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Рамач, Ј. (2012). Припреме за оснивање Русинског народног просветног друштва. У: Истраживања 23 (стр. 399–413). Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду – Одсек за историју.
- Редакция. (1926, 6. август). Занедбата должноста. У: Руски новини, 87/1926 (стр. 2). Руски Керестур: Руске народне просветне дружтво.
- Цап, М. М. (2008). Писма Гавриїла Костельника владикови Дионизийови Нярадийови. У: Шветлосц 3/2008 (363–402). Нови Сад: Руске слово.

Janko Ramač

THE FIRST PHASE OF PUBLISHING THE RUTHENIAN NEWSPAPER (1924-1930)

SUMMARY

The Ruthenian National Educational Society, founded in 1919, started publishing in 1924 a weekly newspaper – *Ruthenian Newspaper* – the first newspaper in the language of the Ruthenians of South Hungary/Yugoslavia. From the very beginning the Russian National Educational Society (RNPD) had financial problems in publishing the *Ruthenian Newspaper*, and at the beginning

of the world economic crisis these problems started to endanger the publication. Eventually, at the very end of the year 1930 the publishing of the newspaper was briefly put to a stop.

A deeper analysis of the problems concerning the publishing of the *Ruthenian Newspaper* shows that there were not only financial, but also other problems that RNPД had to face, such as lack of interest among a big part of Ruthenian population for the newspaper, the strengthening of some circles who started to more openly express their disbelief and dissatisfaction with the national and religious orientation of the leadership of the RNPД. The crisis caused the cracks and breaking up between the older and younger generations in RNPД in their attitude towards the national issue of the Ruthenians in the state and towards its solving. The end of the first phase in the publishing of the *Ruthenian Newspaper* will be marked by the arrival of a younger generation and by gradual changes in standpoints and in solving the national issue of the Ruthenians in the Kingdom of Yugoslavia.

Key words: Ruthenians in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians/Yugoslavia, Russian National Educational Society, *Ruthenian Newspaper*, National issue of Ruthenians

Јанко Рамач

ПРВА ФАЗА ИЗДАВАЊА РУСИНСКИХ НОВИНА (*РУСКИ НОВИНИ*) (1924-1930)

РЕЗИМЕ

Русинско народно просветно друштво, основано 1919. године, 1924. године почело је да издаје као свој орган недељне новине – *Руски новини* – прве новине на језику Русина у Јужној Угарској/Југославији. Од почетка РНПД је имало финансијске потешкоће у издавању Русинских новина, а на почетку светске економске кризе ови проблеми почели су да угрожавају даље издавање новина. Коначно, на самом крају 1930. године издавање новина на кратко време било је прекинуто.

Дубља анализа проблема око издавања Русинских новина указује да су они били не само финансијске природе, него да се РНПД сусретало и са другим проблемима, као што је недовољна заинтересованост великог дела русинске популације за новине, јачање кругова који су све отвореније изражавали неповерење и нездовољство са националном и религијском оријентацијом руководства РНПД. У кризи све јасније су се показивале напрсline у односима и розмимоилажења међу старијом и млађом генерацијом у РНПД у приступу националном питању Русина у држави и његовом решавању. Крај прве фазе у издавању Русинских новина означава долазак млађе генерацијом са тим и постепене премене у ставовима и решавању националног питања Русина у Краљевини Југославији.

Кључне речи: Русини у Краљевини СХС/Југославији, Русинско народно просветно друштво, *Руски новини*, русинско национално питање.